

Pasen en een raadsel (vervolg)

Het begon een jaar geleden. Ik was met een vriend in de Zendingskerk om mijn boek *In Christus één?* te overhandigen aan archivaris ds. Sjoerd Zwaan. Zoals ik in de coronatijd wel vaker deed, gingen we ook naar het kerkhof. Ik ga altijd kijken bij het graf van ds. Witteveen en de Mooij's. Naast Arend en Marinus liggen er ook vele andere Mooij's begraven. Ik ga ook altijd even langs het graf van Auguste Winckel en zijn vrouw. Winckel was docent en eerste rector van de Theologische School van de Bond.

Het is een vriendelijke plek om te vertoeven. Een plaats waar mensen begraven zijn, die ons in de geschiedenis van de Bond zijn voorgegaan. We zagen dat de grafsteen van Witteveen was gerestaureerd en toen we naar de graven van de Mooij's liepen, zagen we dat die in slechte staat waren. Zou de Bond daar niet iets aan kunnen doen, vroeg mijn vriend. Ik legde die vraag voor aan de leden van het Seminariumbestuur en die vonden het een goed idee om de stenen te laten restaureren. Dat is in goede samenwerking met de beheerders van het Zendingskerkhof gegaan. De stenen zouden eigenlijk vorig najaar al gerestaureerd worden, maar het werd dit voorjaar. En in de stille week voor Pasen werden ze teruggelegd. Bijzonder, omdat zo de verbinding met het Paasfeest werd gelegd.

Hoe zagen de stenen eruit? Niet best. De grafsteen van Marinus was er nog redelijk aan toe. Maar de steen van Arend was vrijwel onleesbaar geworden. Toch zag de steenhouwer er geen probleem in. Hij schreef: we komen wel vaker slecht leesbare stenen tegen. Ik dacht: gelukkig, want het zou toch wel lastig zijn als ik ze zelf zou moeten ontcijferen.

Als u een beeld wilt krijgen van de toestand van de stenen vóór de restauratie, dan geven deze foto's een indruk:

In maart van dit jaar kreeg ik bericht dat de stenen waren opgehaald, maar er was een probleem: de laatste drie regels van de steen van Arend kon zelfs de ervaren steenhouwer niet ontcijferen. Of ik raad wist en dit raadsel zou kunnen oplossen?

Ik vroeg om een foto van de regels en kreeg onderstaande uitsnede toegestuurd. Mevrouw Kok van de steenhouwerij schreef erbij: 'Ik heb even een close-up gemaakt van de laatste 3 regels. Ik zie ook dat het eerste woord 'De' is. In de tweede en derde is het een beetje gissen, maar ik zie een 'v' en een 'WD' in de tweede regel en 2x een 'S' in de laatste regel.'

Ik dacht: Hoe kom ik hier achter? Zou er een verband kunnen zijn met een tekst van Arend Mooij? De steenhouwerij dacht aan een Bijbelwoord. Dat lag voor de hand, maar welk woord kon het zijn? Ik kende van Arend de teksten, die door zijn broer Marinus bijeen zijn gebracht in het boek *Uit het Woord. Pennevruchten van wijlen ds. Arend Mooij*, dat verscheen in 1916. Ik zag maar één manier om erachter te komen of ik hierin een tekst zou kunnen vinden, die het raadsel zou kunnen oplossen. Zoals ik wel vaker doe, heb ik een scan gemaakt van het boek en de tekst doorzoekbaar gemaakt. Welke treffers zou ik vinden op de combinatie 'WD'? Na enig zoekwerk had ik een treffer en toen zag ik het.

De tekst komt uit een meditatie van Arend met de titel 'Het gezicht van het Lam in den Troon'. Hij spreekt daar over Openbaring 5. Arend was gedurende zijn leven veel met het boek Openbaring bezig, maar anders dan Johannes de Heer. Hij was meer gericht op de aarde en wilde niet wegvlugten in allerlei gedachten over de wederkomst. In die meditatie heeft hij het op een gegeven moment over een zes-en-zeventig jarige man, die hij waarschijnlijk had leren kennen toen hij in Middelburg werkte. De man was een 'bekommerde ziel'. Iemand, die niet wist of hij wel gered was. Er was tegen hem door vrome mensen gezegd, dat hij er niet op moest rekenen dat hij uitverkoren was. Arend zegt dat hij verdrietig werd van zulk 'geloof' dat een mens zo kon verlammen. Niet dat hijzelf nooit twijfelde, nee hij wist er ook van mee te praten. Geloof had je nooit in je zak, maar dat je door andere gelovigen in de put gepraat werd – dat vond hij erg. Arend krijgt het voor elkaar dat die man een keer komt luisteren en hij weet hem te bereiken. De man, die zichzelf had afgeschreven, vindt rust. Natuurlijk, een bekeringsverhaal waar ze in de negentiende eeuw wel raad mee wisten. Maar toch niet goedkoop. Want Arend begreep iets van hoe je mensen uit de put kunt krijgen. Hij ging waarschijnlijk echt naast de man staan. Die man stierf drie maanden later en dan – echt op zijn Arends – staat er in het boek: 'Of die vromen in de hemel zijn aangeland, weet ik niet, en ik dank God ervoor, niet geroepen te zijn anderen te oordelen; maar dat van deze grijsaard de jeugd is vernieuwd als eens arends, dit heeft God geopenbaard.'

En toen zag ik de tekst op de grafsteen: 'De jeugd vernieuwd als eens arends'. Als je goed kijkt, kun je het woord 'arends' zien en ook de andere woorden. Het is natuurlijk een knipoog van de familie, die dit bedacht heeft. Want de inscriptie opent met 'Arend' en eindigt met 'arend'. Dat soort gein

past wel bij Arend Mooij en zijn familie. Eigenlijk ook kostelijk, dat ze deze tekst op de steen hebben laten graveren. Hij komt uit Psalm 103:5. In de Statenvertaling gebruikten ze nog naamvallen. Vandaar dat er staat 'eens arends' en niet 'van een arend'. In de Statenvertaling wordt door de psalmdichter met verwondering gezegd: 'Die uwen mond verzadigt met het goede, uwe jeugd vernieuwt als eens arends'. Een hoopvolle tekst dus, waarin het goede van God wordt bezongen en een mens niet verloren gaat, maar vernieuwd wordt, een andere jeugd mag beleven zoals een arend, die zijn verentooi vernieuwt.

Een heel verhaal? Jazeker, maar te mooi om u niet op deze manier door te geven.

En natuurlijk Ermelo is geen Mekka, dat moet het ook niet worden. Maar af en toe eens verwijlen op de plek, waar de doden rusten, kan geen kwaad.

Op elke Paasmorgen, als de mensen uit de Zendingkerk zich verzameld hebben op het kerkhof en ieder een bosje bloemen heeft gekregen, wordt er na het zingen van het 'U zij de glorie' op elk graf een bloem gelegd. U begrijpt dat ik een bosje bloemen heb gelegd op de grafstenen van Arend en Marinus. Want je blijft toch met ze verbonden. Die vrije geesten, die zich niet in de luren wilden laten leggen door een beklemmende, verlamme vroomheid. En zo zien de graven er nu weer uit:

En als u nog eens in Ermelo komt, ga dan ook eens kijken. En o ja, de stenen van de vrouwen van Arend en Marinus liggen er nu wat droevig bij. Misschien een idee voor het comité om daar nog een keer iets aan te doen?

Leo Mietus

Docent Seminarium Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland.